

Гайдай Д. Ю., Інститут політичних та
етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса

ФОРМУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ ХОРВАТІЇ, СЕРБІЇ, БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ

У статті проаналізовано партійні системи, що склалися в результаті перших багатопартійних виборів у СФРЮ у 1990 році. Характеристика партійних систем у Хорватії, Сербії та Боснії і Герцеговини дозволяє не лише глибше зрозуміти причини розпаду югославської федерації, а й розкрити передумови спалаху міжетнічного насильства на її території. Обґрунтовано тезу про те, що саме перемога етнічних партій на перших демократичних виборах визначила траєкторію розвитку югославських країн.

В статье проанализированы партийные системы, сложившиеся в результате первых многопартийных выборов в СФРЮ в 1990 году. Характеристика партийных систем в Хорватии, Сербии, Боснии и Герцеговине позволяет не только глубже понять причины распада югославской федерации, но и раскрыть предпосылки вспыхнувшего межэтнического насилия на ее территории. Обоснован тезис о том, что именно победа этнических партий на первых демократических выборах определила траекторию развития югославских стран.

The article comprises analysis of party system, formed after the first multiparty elections in Yugoslavia in 1990. Characterization of party systems in Croatia, Serbia and Bosnia and Herzegovina not only help better understand reasons for the collapse of the Yugoslav federation, but also to reveal causes of inter-ethnic violence on its territory. The main thesis is that the victory of ethnic parties in the first democratic elections determined the development of the Yugoslav nation.

Падіння комуністичних режимів та демократичні перетворення в країнах Східної та Південної Європи наприкінці 1980-х років дало привід західним оглядачам говорити про тріумф демократії у світі. Крах військових та інших авторитарних режимів, перехід комуністичних країн до ліберальної демократії політики та експерти сприймали з неабияким оптимізмом. Американський аналітик Френсіс Фукуяма навіть оголосив про «кінець історії», тобто досягнення людством кінцевої точки соціокультурної еволюції. Однак незабаром стало очевидно, що результати т. зв. третьої хвилі демократизації досить сумнівні та неоднозначні.

Перехід групи країн до демократичної форми правління зовсім не означав утвердження в цих суспільствах консолідованої демократії. Впровадження демократичних процедур та інститутів не вберегло

ряд країн від авторитаризму та внутрішніх військових конфліктів. Західні аналітики почали скрупульозно досліджувати передумови та особливості демократичного транзиту у різних країнах, шукаючи рецепт «успішної» демократизації.

Одним з перших етапів демократичного транзиту є проведення демократичних виборів на багатопартійній основ. Інститут вільних змагальних виборів – це необхідна передумова і, разом з тим, базовий елемент демократизації. Від політичних партій та лідерів, що приходять до влади в період демократичного транзиту, залежить успіх та перебіг демократичних трансформацій. Адже цим новим політичним гравцям відводиться головна роль у впровадженні демократичних інститутів, практик та цінностей.

Досвід демократичних перетворень на території колишньої Югославії є одним з найяскравіших прикладів «неуспішної» демократизації. Кривавий міжетнічний конфлікт, що розгорівся після впровадження демократичної форми урядування, змусив оглядачів замислитись над т. зв. небезпеками демократії – націоналізмом та популізмом. Аналіз партійних систем, що сформувались у югославських республіках в результаті перших багатопартійних виборів, дозволяє не лише глибше зрозуміти причини розпаду федеративної держави, а й розкрити передумови спалаху міжетнічного насильства на її території.

24 січня 1990 р. на XIV-му з'їзді Союзу комуністів Югославії відбулося відкрите зіткнення між центром і республіканськими партійними лідерами. Словенці різко засудили політику Сербії в провінції Косово й оголосили ультиматум – впровадження «асиметричної федерації», за якої республіканські партії були б автономними у своїх діях. Не знайшовши підтримки серед інших югославських лідерів, словенська та хорватська делегації залишили з'їзд. З цього моменту Союз Комуністів як об'єднуюча сила федеративної держави припинив своє існування. Тоді прем'єр-міністр СФРЮ Анте Маркович висловив впевненість, що «кінець партії аж ніяк не означає кінець Югославії» [1]. Для гарантії єдності держави прем'єр запропонував провести загальні демократичні вибори. Тобто югославам, уперше як громадяни однієї держави, пропонувалось обрати депутатів федерального парламенту.

Ідея Марковича була підтримана лідером сербських комуністів Слободаном Мілошевичем, але рішуче відкинута словенцями. Справа в тім, що серби, які чисельно переважали у СФРЮ, мали всі шанси отримати більшість у федеральному парламенті. Крім того, партійні лідери мали велекі сумніви, щодо спроможності югославсько-орієнтованої партії Анте Марковича ефективно протистояти національним партіям на федеральному рівні.

Після того, як ідея загальноюгославських виборів була відкинута, кожна з республік розпочала підготовку до проведення власних виборів на багатопартійній основі. У Боснії і Герцеговині, Сербії, Чорногорії та Македонії представники комуністичної партії не сумнівались у своїй перемозі, а тому планували шляхом виборів зміцнити та легітимізувати свою владу. Для керівництва ж Хорватії та Словенії – це був вимушений крок, на який вони пішли під тиском опозиційних виступів в республіках. Однак головна причина полягала в тому, що югославські політики вбачали у виборах єдиний вихід з політичної кризи, в якій перебувала СФРЮ після розпаду Союзу комуністів.

У квітні 1990 р. вибори на багатопартійній основі пройшли у Словенії та Хорватії, а в листопаді/грудні – в інших чотирьох республіках. У Словенії та Хорватії перемогу святкували опозиційні сили: у Словенії до влади прийшла Демократична опозиція Словенії (DEMOS), а у Хорватії – Хорватська демократична співдружність (HDZ). У Сербії при владі залишились колишні партійні функціонери, які лише змінили комуністичні «вподобання» на соціалістичні. Вибори в Чорногорії завершилися перемогою Союзу комуністів Чорногорії, який, зберігши свою назву, анонсував проведення демократичних реформ у республіці. У Македонії жодна з партій не отримала більшості, що дозволило старій комуністичній еліті зберегти свої керівні позиції. До парламенту Боснії та Герцеговини пройшли партії, що представляли інтереси трьох національно-релігійних груп республіки.

Дослідники по-різному оцінюють партійні системи, які склались в югославських республіках у результаті перших демократичних виборів 1990 року. Сербська дослідниця Ана Любоевич, базуючись на типологізації партійних систем відомого соціолога Джованні Сарторі, дійшла висновку, що партійні системи Сербії та Хорватії на поч. 1990-х років можна охарактеризувати як систему поляризованого плюралізму [2]. Ознаками цього типу партійної системи є: демократичний політичний режим із значною кількістю політичних партій; гостре ідеологічне розмежування між ними; наявність серед опозиційних партій позасистемних. Стабільність та ефективність функціонування цієї системи залежать від міцності центристських коаліцій.

Ана Любоевич доводить, що на лише початку XXI століття, в результаті демократизації політичного життя та зміцнення громадського суспільства, партійні системи Хорватії та Сербії набули рис помірного плюралізму. Ідеологічна дистанція між партіями скоротилась, а поза-системні радикальні партії втратили свій вплив.

Інші дослідники підкреслюють етнічний характер партій, які з'явилися та зайняли чільні позиції під час виборів 1990 року. Керолін Лоу вважає, що домінування в партійних системах югославських

республік партій, які представляли інтереси певних етнічних груп, слід визначати як етнічні [3]. До поля зору дослідниці, передусім, потрапили республіки з потужними національними меншинами (Сербія, Хорватія та Боснія і Герцеговина). Партійне будівництво в цих трьох республіках, на її думку, є чудовою ілюстрацією механізму утворення етнічної політичної системи, який вона називає «ланцюговою реакцією»: коли одна з політичних партій ототожнює себе з певною етнічною групою, інші партії також поступово стають етнічно-орієнтованими. Лоу пояснює цей процес боротьбою за голоси виборців, у ході якої кожна партія шукає свою електоральну нішу. Етнічна партія забирає виборців в інших неетнічних партій і змушує інших учасників теж визначати свою етнічну ідентичність.

Російська дослідниця Олена Пономарьова розглядає специфіку партійного будівництва на югославському просторі, на основі теорії розмежування. На її думку, особливістю югославського простору на відміну від інших соціалістичних країн Східної та Південно-Східної Європи було формування кліведжа «центр – периферія». Вона зазначає, що це розмежування мало місце ще в однопартійній системі, адже від моменту створення СФРЮ республіканські партії постійно боролися за розширення своїх повноважень. Партійні системи постюгославських країн, на думку Пономарьової, успадкували цей конфлікт «центр – периферія», незмінним супутником якого став «культурно-етнічний вимір» [4].

Аналізуючи партійні системи, що склались в результаті перших багатопартійних виборів у СФРЮ, кожна з дослідниць підкреслює їхній конфліктний характер і значний вплив національного питання на партійне будівництво. Серед усіх югославських республік найбільше уваги дослідники приділяють Сербії, Хорватії та Боснії, намагаючись розкрити зв'язок між виборами та спалахом міжетнічного насильства. Одразу після розгортання збройного конфлікту на території Хорватії та Боснії, зовнішні спостерігачі неодноразово підкреслювали деструктивну роль демократичних виборів у процесі врегулювання югославської кризи. Як відзначив останній посол США у СФРЮ Уорен Зіммерман, демократичні вибори допомогли загасити вогонь демократії, там де він лише встиг з'явитись [1]. Спробуємо з'ясувати, чому до влади в Хорватії, Сербії та Боснії прийшли націоналістичні партії, і як це вплинуло на політичні системи цих республік.

У Хорватії протягом передвиборної кампанії склалося три основні блоки. У першому домінувала Ліга комуністів Хорватії, яка була перейменована на Партію за демократичні зміни (SDP). Другий блок був представлений Коаліцією народної згоди, яка являла собою широке об'єднання маленьких партій, що репрезентували колишніх

дисидентів, лібералів, антикомуністів і поміркованих націоналістів. В основі третього блоку була Хорватська демократична співдружність (HDZ), у якій провідну роль відігравали радикальні хорватські націоналісти. У районах компактного проживання сербів була створена Сербська демократична партія. Хоча слід відзначити, що на голоси сербів Хорватії розраховували і Ліга комуністів Хорватії, і Коаліція народної згоди.

Виборче законодавство та різні організаційні можливості партій, врешті-решт призвели до того, що в Хорватії головна боротьба розгорнулася між двома учасниками: «вчорашніми комуністами» SDP and націоналістами HDZ. Перші у своїй передвиборній агітації зображували HDZ як небезпечних екстремістів. Зі свого боку, лідери HDZ звинувачували комуністів у економічних негараздах і вміло використовували страх хорват перед сербським націоналізмом. Головними перешкодами до процвітання та благополуччя Хорватії, лідери HDZ вважали сербську гегемонію в Югославії та комуністичний апарат, який і уможливив цю гегемонію [5]. Гасло, на якому базувалась агітація партії, звучало так: «Скільки ще ми (хорвати) повинні вистраждати, щоб здобути свої права?».

Радикалізм HDZ полягав у вимозі повної політичної незалежності Хорватії та героїзації усташів – хорватського фашистського режиму часів Другої світової війни. На першому з'їзді HDZ (кінець лютого 1990 року) було ухвалено рішення про реабілітацію усташів. Делегати з'їзду закликали всіх тих, хто змушений був емігрувати у 1945 році, повернутись в Хорватію. Такі дії серед сербського населення республіки, адже саме проти сербів була спрямована репресивна політика усташівського режиму. Побоювання сербів за своє майбутнє у «новій Хорватії» змінилось страхом після приголомшливої перемоги хорватських націоналістів на парламентських виборів.

За результатами виборів HDZ отримала дві третини депутатських місць у Саборі (хорватському парламенті), а її лідер Франьо Туджман став президентом Хорватії. SDP здобула перемогу в кількох округах, передусім, містах і районах компактного проживання етнічних сербів. «Учорашні комуністи» стали другою за величиною партією в парламенті та головною опозиційною силою в країні. Успіх HDZ пояснюється загальним настроєм хорватського суспільства, яке прагнуло змін в політичній та економічній сферах. Лідери націоналістичної HDZ обіцяли хорватам сильну, незалежну державу, інтегровану в Європейську Спільноту.

Програш в Хорватії консервативних і поміркованих партій, разом із зміцнення етнічного характеру HDZ, призвели до зростання міжнаціональної напруги в республіці та закріплення міжетнічного

поділу політичних партій. Сербська народна партія стала головним виразником інтересів сербського населення Хорватії, а у 1992 році Конституційний суд офіційним закріпив за нею статус «етнічної партії» та надав виключне право заповнювати сербську квоту в парламенті.

Передвиборна агітація в Сербії проходила в умовах складної політичної й економічної ситуації в країні. Згідно опитувань громадської думки проведених у жовтні 1990 року жителі Сербії відчували стурбованість, і навіть страх, за своє майбутнє. 27 % опитаних відповіли, що бояться за себе і своїх рідних, 66 % – були стурбовані кризою в державі, хоча вірили у можливість її подолання з важеними політичними рішеннями, і лише 4 % – були спокійні щодо ситуації в країні [6].

Проаналізувавши контент ЗМІ Сербії, Раде Веляновскі дійшов висновку, що з 1987 року радіо і телебачення поширювали націоналістичні погляди, які принесли в кожную домівку страх, параною і бажання помсти [7]. Інший сербський дослідник Зоран Маркович відзначає домінування в медійному дискурсі публікацій про Сербію як жертву [8]. Через ЗМІ правляча верхівка Сербії переконувала населення, що державність Сербії під загрозою, що її економічно експлуатують і залишають у недорозвинутому стані в Югославії, що серби в Косові, Хорватії та Боснії втратили свої національні права. Саме наголос на стражданнях і приниженнях сербської нації, культивування почуття небезпеки, дозволили їй мобілізувати сербське суспільство на свою підтримку.

Соціалістична партія Сербії (СПС) була утворена на базі Союзу Комуністів Сербії та Соціалістичного робітничого альянсу 17 червня 1990 року в Белграді. СПС зберегла історичний, організаційний, ідеологічний і кадровий спадок сербських комуністів. Лідер новоутвореної партії Слободан Мілошевич у своїй промові на установчому з'їзді наголосив, що СПС стане бар'єром для всіх партій правого крила, які пропагують «цілком руйнівну політичну орієнтацію» [8].

СПС презентувала себе в якості оборонця Югославської федерації, рівності між етнічними групами та мирного розв'язання міжетнічних протиріч. Незважаючи на це, у передвиборній агітації соціалісти активно використовували переваги, що давала націоналістична риторика. Як відзначає сербська дослідниця Марія Обрадовіч, політична діяльність СПС здійснювалась в рамках комуністично-національної формули, разом з тим окремі її дії залежали від конкретних внутрішніх та зовнішніх обставин [6]. Весна Песіч пише про формування в Сербії наприкінці 1980-х років могутньої ефективної коаліції: з одного боку, націоналістична сила сербської православної церкви й інтелігенції, завданням яких було формування національного обурення; з другого боку, консервативна частина Компартії, поліція й армія, які використовували

«пошкоджену гордість нації» для збереження своєї влади [9]. Їхні злагожені дії уможливили реалізацію політики агресивного націоналізму й утримання при владі в Сербії комуністичної верхівки.

СПС здобула в Скупщині (сербському парламенті) 194 місця з 250 можливих. Опозиційна партія Сербський рух оновлення отримала лише 19 місць. Третьою за чисельністю групою в парламенті стало Демократичне об'єднання воєводських угорців – 8 місць [4]. Найбільша національна меншина Сербії косовські албанці участі у виборах не брали. Один з найавторитетніших дослідників партійних систем балканських держав Володимир Гоат вважає, що прихід до влади націоналістичної партії СПС призвів до загострення в Сербії розмежування «центр – периферія», заснованого на культурно-національних і релігійних протиріччях [4].

Становище Боснії та Герцеговини було найхиткішим серед усіх республік. Розділена етнічно та конфесійно – з 4,3 мільйонів населення 43 % становили мусульмани, 31 % серби та 17 % хорвати, – ця республіка в умовах політичного протистояння в СФРЮ мала прийняти чийсь сторону, що означало неминучу дестабілізацію ситуації в країні. У 1991 році 5,6 % населення Боснії та Герцеговини ідентифікували себе як югослави (найвищий показник серед всіх республік СФРЮ) [10]. Недарма, Боснію та Герцеговину ще називали «Югославією в мініатюрі».

Політична структура цієї поліетнічної югославської республіки була побудована на принципі компромісу та рівного представництва всіх національностей у керівних органах республіки. Це одна з причин чому вибори у Боснії відбулися пізніше, ніж у сусідніх республіках. Також у місцевих комуністичних лідерів були побоювання, що подібний акт прямої демократії розколе країну. Саме тому етнічним партіям навіть спершу закрили доступ до участі у виборах. Лише напередодні голосування Конституційний суд відмінив цю заборону.

Сподівання боснійських лідерів на перемогу в республіці поміркованих комуністичних сил не виправдалися. Хоча саме в Боснії загальноюгославська партія прем'єра Анте Марковича здобула найбільше голосів (5,6 %) перемогу святкували також національні партії. Партія боснійських мусульман, SDA, у палаті представників отримала 43 місць (38,7 % голосів); SDS, партія боснійських сербів і HDZ, партія хорватів, отримали відповідно 34 (26 %) та 21 (14,5 %) місць [11].

Слід відзначити, що жодна з партій під час виборчої кампанії не закликала до сепаратизму. Більше того, спостерігачі відзначали відсутність в їхній партійній агітації гострої націоналістичної риторики. Однак кожна з партій орієнтувалась виключно на інтереси власної етнічної групи, й одразу після обрання нового парламенту стала

очевидною конфліктність, а подекуди й несумісність, цих інтересів. Програш загальнобоснійських партій пояснюється, передусім, утомою населення від комуністичної ідеології та зневірою в можливості партійних функціонерів вивести країну з економічної кризи.

Голосування в Боснії і Герцеговині продемонструвало небезпечну тенденцію – головними політичними суб'єктами стали пронаціональні партії, вплив яких залежав від чисельності тої чи іншої етнічної групи. Коли боснійські мусульмани, що отримали більшість у парламенті, обрали самостійницький від Белграда курс, відбулась радикалізація позицій партій хорватів і сербів, які намагались оспорити право мусульман вирішувати долю Боснії.

Центральною ідеєю політичної платформи SDS було об'єднання всіх сербів в одній державі, тобто федеративній Югославії. Відділення Боснії та Герцеговини від СФРЮ розцінювалось SDS як загроза інтересам сербського населення республіки. Реальне співвідношення сил в Скупщині ставило під питання реалізацію цілей SDS у межах конституційного процесу. У результаті, члени SDS для захисту інтересів сербів організували у районах їх компактного проживання регіональні структури «Асоціації муніципалітетів».

Поштовхом до відродження сербського націоналізму в Боснії були демографічні зміни, адже виявилось, що у республіці, яку серби вважали своєю історичною територією, вони стали національною меншиною. Іще у 1961 році саме серби становили більшість – 43 % населення, а ось мусульмани – лише 26 %. Перші багатопартійні вибори у листопаді 1990 року, безперечно, стали першим кроком на шляху розколу Боснії і Герцеговини.

Вибори 1990 року у югославських республіках були тріумфом націоналізму. По-перше, не існувало загальнодержавної потужної політичної сили, яка б стояла на демократичній платформі. Коли соціалістична ідеологія поступилася місцем націоналізму, політичні, соціальні й інші негаразди почали розглядатися лише як складові конфлікту між націями. Всі існуючі відмінності та складнощі суспільства були замінені національним розподілом [12]. Поодинокі спроби «обрати третій шлях» не були успішними з огляду на відсутність демократичного досвіду в Югославії та фрагментацію політичної системи.

По-друге, націоналістична ідеологія виявилась надзвичайно привабливою як для населення, так і для політичної еліти. Зовнішні оглядачі відмічали, що агітація була побудована так, що голосування перетворилось у тест на етнічну лояльність [13]. Політичні сили вдало експлуатували почуття невпевненості й розгубленості населення, які викликало впровадження плюралістичної системи і внутрішня нестабільність в СФРЮ.

Відсутність потужної демократичної проюгославської сили, здатної протистояти національним партіям на республіканському та федеральному рівнях, вивело на чільне місце національні партії, які були демократичними в одних питаннях і недемократичними в інших. Перші кроки новообраних лідерів свідчили про те, що на першому місці – національний інтерес, а держава Югославія може бути лише інструментом його досягнення. На тлі безперечної перемоги правих партій досягнення порозуміння видавалось вельми сумнівним навіть у рамках окремих республік, не кажучи вже про федеральний рівень. Перші багатопартійні вибори послабили не тільки демократичні елементи всередині Югославії, а і єдність останньої.

Політичні партії, що прийшли до влади в республіках СФРЮ в результаті перших демократичних виборів 1990 року, заклали основу та визначили траєкторію формування партійних систем на постюгославському просторі. Парламентські вибори, які відбулись у 1992 році (вже після розпаду федерації), лише закріпили позиції партій-переможців 1990 року. Державам регіону знадобилось десятиліття, щоб подолати радикалізм та авторитаризм в політиці, принесені націоналістичними партіями.

Партійні системи Хорватії та Сербії у 1990-х роках можна охарактеризувати як системи поляризованого плюралізму з домінуючою партією (за Сарторі). Прийшовши до влади у 1990 році, HDZ у Хорватії та СПС у Сербії визначали політику цих держав протягом десятиліття. В обох країнах не було введено законодавчих обмежень на діяльність інших політичних партій, однак жодна з опозиційних сил протягом тривалого часу не могла посунути ці партії на владному олімпі. Хоча для того, щоб зберегти своє домінантне становище, правлячі партії Хорватії та Сербії у другій пол. 1990-х років змушені були укладати коаліції з іншими політичними силами країни. З огляду на це, не варто перебільшувати популярність цих партій серед населення.

Партійна система Боснії і Герцеговини у 1990-х роках є прикладом системи багатопартійної роздробленості крайнього плюралізму. Після виборів 1990 року етнічні партії стали основою партійної системи Боснії, а оскільки жодна з етнічних груп не становила абсолютної більшості населення, позиції всіх партій були хиткими. Військовий конфлікт між трьома боснійськими національностями, що тривав з 1992 до 1995 року, лише закріпив етнічний поділ в боснійській політиці. Утворення загальнобоснійської партії, яка б представляла інтереси жителів країни незалежно від їхньої етнічної приналежності, залишається недосяжною мрією.

Становлення партійних систем в посткомуністичних країнах суттєво відрізнялось від досвіду Західної Європи. У країнах Східної та

Південної Європи партійне будівництво відбувалося згори до низу, тобто, спочатку відбувалось інституційне оформлення еліт (груп інтересів), а потім створювались умови для інституціоналізації політичних партій. Між цими партіями існували гостра конкуренція, вони мали абсолютні різні погляди щодо питань внутрішньої та зовнішньої політики. Деструктивним елементом всередині цих системи було національне питання, адже паралельно з процесом демократизації у посткомуністичних країнах йшов процес націо та державотворення.

Література:

1. Zimmermann W. Origin Of A Catastrophe / W. Zimmermann. – New York: Random House, 1999. – P. 55.
2. Ljubojevic A. Party systems change in Serbia and Croatia caught between EU conditionality and national identity [Електронний ресурс] / Ana Ljubojevic // The ECPR Graduate Conference. – Dublin, 31 August 2010. – Режим доступу : http://www.ecprnet.eu/conferences/graduate_conference/dublin/paper_details.asp?paperID=578
3. Law C. Development and Nationalism: An Analytical Model on Economic Growth to Social Preference and Party System [Електронний ресурс] / Caroline Law. – March 2005. – Режим доступу : <http://www.nobleworld.biz/images/C.Law.pdf>.
4. Пономарева, Е. Г. Социально-политические размежевания и развитие партийных систем на постъюгославском пространстве [Електронний ресурс] / Е. Г. Пономарева // Политическая наука. – 2004. – N 4. – Режим доступу : http://www.rau.su/observer/N8_2005/8_10.htm.
5. Mesić Stipe The demise of Yugoslavia: a political memoir / Stipe Mesić. – Central European University Press, 2004. – P. 6.
6. Obradovic M. The ruling party / Marija Obradovic // The road to war in Serbia: Trauma and Catharsis. – Central European University Press, 2000. – P. 442.
7. Veljanovski R. Turning the Electronic Media Around / Rade Veljanovski // The road to war in Serbia: trauma and catharsis. – Central European University Press, 2000. – P. 586.
8. Markovic Z. The Nation: Victim and Vengeance / Zoran Markovic // The road to war in Serbia: trauma and catharsis. – Central European University Press, 2000. – P. 587.
9. Pesic V. The War for Ethnic State / Vesna Pesic // The road to war in Serbia: trauma and catharsis. – Central European University Press, 2000. – P. 40.
10. Eberhardt P. Przemiany demograficzno-etniczne na obszarze Jugosławii w XX wieku / Piotr Eberhardt. – Lublin, 2005. – S. 95.
11. Zacharias M. J. Komunizm, federacja, nacjonalizmy: system władzy w Jugosławii 1943-1991 / Michał Jerzy Zacharias. – Warszawa, 2004. – S. 495-496.

12. Janjic D. Resurgence of Ethnic Conflict / Dusan Janjic // Yugoslavia, the former and future. / ed. by Payam Akhavan, Robert Howse. – Brookings Institution Press, 1995. – P. 44.
13. Glenny M. The Fall of Yugoslavia: the Third Balkan War / M. Glenny. – New York: Penguin Books, 1994. – P. 38.

УДК 342.5

Жуков Є. В., ХГЕУ

ДЕРЖАВОБУДУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена розгляду основних моделей механізму інформаційної політики держави у контексті політико-правової дійсності.

Статья посвящена рассмотрению основных моделей информационной политики в контексте политико-правовой сферы.

This article is devoted to consideration of common models of information policy in context of political and law space.

Постановка проблеми. Сьогоднішня, що характеризується високими темпами розвитку комунікативних технологій та прискоренням глобалізаційних процесів, створює перед усім суспільством, а відтак, і перед державою, нові умови функціонування, змінюючи при цьому не тільки зовнішній прояв, але й сутність такої форми політичної організації соціуму. На тлі таких парадигмальних домінант гостро актуалізується питання гнучкого адаптування до них з боку держави, що знаходить свій прояв у інформаційній політиці, яка має охоплювати усі сфери комунікативних зв'язків країни. Саме ефективна інформаційна політика держави здатна забезпечити якнайшвидше встановлення інформаційного суспільства та розвитку інститутів суспільства громадянського, зменшивши та трансформували загрози в інформаційній сфері, що мають у сучасному суспільстві часто визначальних характер.

Ступінь наукової розробки теми. Спектр питань, що охоплюються предметом даної публікації доволі широкий, адже поширюється на дві взаємопов'язані широкі сфери функціонування держави – політична (організаційна) та правова сфери, у зв'язку із чим ті, чи інші аспекти даної теми знаходять свій доктринальний вираз в роботах та інших працях різних фахівців. До кола найбільш актуальних вітчизняних дослідників в окресленому контексті належать В. М. Скалацький, О. В. Соснін, А. І. Марущак, Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут, Д. В. Дюжев, О. М. Ємельяненко, В. І. Терещук та ін.